

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет інформаційних технологій,
обліку та фінансів

Кафедра фінансів і кредиту

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ЗЕЛІНСЬКИЙ ЄВГЕНІЙ ДМИТРОВИЧ

УДК 658.15:332.87

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**«ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОЇ СФЕРИ»**

072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Євгеній ЗЕЛІНСЬКИЙ _____

Керівник роботи
ВІЛЕНЧУК Олександр Миколайович
доктор економічних наук, професор

Житомир - 2024

Робота виконана на кафедрі фінансів і кредиту Поліського національного університету

Рецензент:

доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Поліського національного університету, к. е. н., доцент ГАЙДУЧОК Тетяна Станіславівна

Висновок комісії за результатами попереднього захисту:

допустити до захисту

Голова комісії _____ Олександр ВІЛЕНЧУК

Висновок кафедри фінансів і кредиту за результатами попереднього захисту:

допустити до захисту.

Протокол засідання кафедри фінансів і кредиту № __ від «__» грудня 2024 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту _____ Дмитро ДЕМА

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **ЗЕЛІНСЬКИЙ Євгеній Дмитрович** захистив кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____,

за університетською шкалою _____

Секретар ЕК _____ Тетяна ТОВСТУХА

«__» грудня 2024 р.

АНОТАЦІЯ

Зелінський Є. Д. Організація фінансової діяльності підприємств житлово-комунальної сфери – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Поліський національний університет, 2024.

У кваліфікаційній роботі обґрунтовано теоретико-методичні засади функціонування підприємств житлово-комунальних підприємств в умовах сучасних фінансово-економічних та військових викликів сьогодення. Здійснено фінансовий аналіз діяльності підприємств комунально-житлової сфери на прикладі Львівської міської територіальної громади. Обґрунтовано авторські пропозиції щодо підвищення стійкості та фінансової надійності суб'єктів підприємницької діяльності у сфері житлово-комунального господарства.

Ключові слова: надавачі та споживачі комунальних послуг, підприємства комунально-житлової сфери, ризики, фінансова безпека.

SUMMARY

Zelinskyi Y. D. Organization of Financial Activities of Enterprises in the Housing and Utilities Sector – Manuscript.

Qualifying work for a master's degree in specialty 072 «Finance, banking, insurance and stock market». – Polissia National University, 2024.

The qualification work substantiates the theoretical and methodological principles of the functioning of housing and utilities enterprises under the modern financial, economic, and military challenges of today. A financial analysis of the activities of enterprises in the housing and utilities sector was conducted using the example of the Lviv City Territorial Community. The author's proposals for enhancing the resilience and financial reliability of business entities in the housing and utilities sector were substantiated.

Keywords: providers and consumers of utility services, enterprises in the housing and utilities sector, risks, financial security.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОЇ СФЕРИ.....	8
Висновки до розділу 1	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РИНКУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	17
Висновки до розділу 2	26
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ У СФЕРІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ.....	27
Висновки до розділу 3	35
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	40
ДОДАТКИ.....	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Ефективне та безперервне функціонування підприємств житлово-комунальної сфери є критично важливим для повноцінної діяльності найрізноманітніших суб'єктів національної економіки життєзабезпечення громадян. Постановка окресленої проблеми набуває своєї актуальності в умовах повномасштабної військової агресії РФ проти України. Звідси постає необхідність в науковому обґрунтуванні та практичній реалізації системних заходів орієнтованих на збереження інфраструктури житлово-комунальних підприємств та її подальший розвиток у майбутньому. Одним з ключових пріоритетів діяльності підприємств житлово-комунальної сфери є їх фінансове забезпечення. Адже без постійного фінансування даної галузі виникають потенційні ризики та різноманітні загрози техногенного, екологічного санітарно-епідеміологічного та іншого характеру для переважної більшості секторів національної, а також відтворення життєзабезпечення для суспільства в цілому.

Аналіз останніх досліджень. Теоретико-методологічні засади функціонування підприємств житлово-комунальної сфери та їх фінансового забезпечення відображено в працях наступних дослідників: Багацької К. В., Балацького Є. О., Гончаренко М. В., Жукова О.А., Клебанова Т.С., Коцюрби О.Ю., Лаврик В. В., Лиса О.В., Панасенко І. О., Тульчинської С. О, Чорній Б. П. Шлапко Т. А., та ін. Однак, широкомасштабні військові дії на території України поставили величезні виклики перед підприємствами житлово-комунальної сфери, що потребує наукового обґрунтування та формування відповідних пропозицій, спрямованих на розв'язання окреслених проблем.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає у теоретико-методичному обґрунтуванні процесів посилення стійкості та фінансової надійності функціонування підприємств житлово-комунальної сфери в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення економіки України. Реалізація поставленої мети дослідження потребує розв'язання наступних завдань:

- обґрунтувати теоретичні засади функціонування підприємств житлово-комунальної сфери;
- визначити джерела фінансування підприємств, які позиціонують послуги у сфері житлово-комунального обслуговування;
- здійснити аналіз фінансових показників зведеного бюджету України та бюджету Львівської МТГ на житлово-комунальне господарство;
- оцінити в динаміці зміни показників фінансово-економічної діяльності ЛКП «Львівелектротранс»;
- сформулювати пропозиції щодо урізноманітнення джерел фінансування підприємств житлово-комунальної сфери.

Об'єктом дослідження є процес організації та функціонування підприємств житлово-комунальної сфери. **Предметом дослідження** є теоретико-методичні та прикладні аспекти діяльності підприємств у сфері житлово-комунального обслуговування.

Методи дослідження. Для розв'язання наукових проблем у кваліфікаційній роботі використано: абстрактно-логічний метод з метою обґрунтування ролі та значення підприємств житлово-комунальної сфери для забезпечення функціонування національної економіки, економіко-математичний метод – для аналізу динаміки змін надання послуг у сфері комунально-житлового обслуговування графічний та табличний методи – для візуалізації процесу надання та споживання житлово-комунальних послуг.

Інформаційною базою дослідження є нормативно правові акти з питань регулювання діяльності підприємств житлово-комунального господарства, фінансова звітність Львівської МТГ та ЛКП «Львівелектротранс», наукові результати досліджень закордонних та вітчизняних авторів, інформаційні ресурси з мережі Інтернет, власні спостереження та наукові напрацювання.

Елементи наукової новизни одержаних результатів полягає у формуванні наукових пропозицій, спрямованих на диверсифікацію джерел фінансування підприємств житлово-комунального господарства та

забезпечення їх спроможності надавати різноманітні послуги на постійній основі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у створенні стратегічних підходів для вдосконалення управління житлово-комунальним господарством, зокрема підвищення енергоефективності, залучення інвестицій і модернізації інфраструктури. В умовах воєнного стану і повоєнного відновлення ці заходи сприятимуть підвищенню якості послуг, зменшенню витрат та забезпеченню стійкості системи до зовнішніх викликів. Це забезпечить сталий розвиток галузі, підтримку соціальної стабільності та економічний ріст на регіональному і національному рівнях.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Ключові наукові положення кваліфікаційної роботи відображено в доповідях на тему:

1. «Моніторинг фінансової діяльності підприємств житлово комунальної сфери» Матеріали VIII науково-практичної студентської конференції «Фінансове забезпечення економіки» (30 травня 2024 р.). Житомир. Поліський національний університет;

2. «Сучасні тенденції функціонування підприємств комунальної сфери». *Матеріали X Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Фінансові інструменти регіонального розвитку»* (24 жовтня 2024 р.). Житомир. 2024. Поліський національний університет;

3. «Ключові умови підвищення фінансової безпеки комунальних підприємств » Студентські наукові читання 2024: матеріали наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених, 28 листопада 2024 р. Житомир. Поліський національний університет.

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи. Основну частину роботи викладено на 34 сторінках комп'ютерного тексту. Структура кваліфікаційної роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (42 найменування) та 6 додатків. Графічний матеріал представлений 13 таблицями та 3 рисунками.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОЇ СФЕРИ

Житлово-комунальне господарство (ЖКГ) є важливим сектором національної економіки, що забезпечує базові потреби населення, такі як водо-, тепло-, газо- та електропостачання, а також підтримує комфорт і якість життя. Його стабільне функціонування є ключовим для соціальної стабільності та здоров'я громадян. ЖКГ посідає вагомую роль у розвитку національної економіки значні інвестиції в інфраструктуру, створення робочих місць і стимулювання пов'язаних галузей, таких як будівництво та енергетика.

Модернізація ЖКГ допомагає підвищити енергоефективність і зменшити вплив на довкілля, що сприяє сталому розвитку країни. Надійне функціонування цієї сфери підвищує інвестиційну привабливість регіонів і забезпечує внесок у ВВП через масштабне використання ресурсів та створення додаткової вартості.

Варто зазначити що у Законі України «Про житлово-комунальні послуги» який набув чинності у 2017 р. зазначається, що «житлово-комунальні послуги це – результат господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та/або перебування осіб у житлових і нежитлових приміщеннях, будинках і спорудах, комплексах будинків і споруд відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил, що здійснюється на підставі відповідних договорів про надання житлово-комунальних послуг» [22].

Сутність діяльності житлово-комунальної сфери полягає в організації, управлінні та забезпеченні якісного функціонування інфраструктури, яка відповідає за створення комфортних, безпечних і належних умов проживання та перебування людей у житлових й нежитлових приміщеннях. Основні види діяльності в житлово-комунальній сфері представлено на рис. 1.

Забезпечення житлових умов

Підтримання будівель і споруд у технічно справному стані, виконання ремонтів та забезпечення їхньої відповідності санітарним, екологічним та безпековим стандартам.

Надання комунальних послуг

Безперебійне постачання споживачам необхідних ресурсів (води, енергії, тепла) та організація ефективного водовідведення.

Організація екологічної діяльності

Збирання, транспортування, утилізація або знешкодження відходів для зменшення впливу на навколишнє середовище.

Рис. 1.1. Основні види діяльності житлово-комунальної сфери

Джерело: складено автором.

Для забезпечення належного функціонування житлових і нежитлових приміщень житлово-комунальні послуги поділяються на окремі категорії, кожна з яких відповідає за специфічний напрямок обслуговування та забезпечення комфортних умов для споживачів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація житлово-комунальних послуг

Категорія	Послуги
Житлові послуги	Управління житловими будинками Організація благоустрою території Технічне та санітарне обслуговування
Комунальні послуги	Постачання теплової енергії Постачання електричної енергії Постачання природного газу Водопостачання Водовідведення Постачання гарячої води
Послуги з поводження з відходами	Вивезення побутових відходів
Інші супутні послуги	Обслуговування ліфтів Освітлення місць загального користування Обслуговування домофонів

Джерело: складено автором.

Житлові послуги передбачають управління житловими будинками. Це включає утримання спільного майна, організацію поточного та капітального ремонту, а також забезпечення технічного стану будівлі відповідно до

нормативів. Управитель або об'єднання співвласників відповідає за створення комфортних умов для проживання мешканців.

Комунальні послуги є основою забезпечення базових потреб громадян. Вони включають постачання теплової енергії для опалення приміщень, електроенергії для освітлення та роботи електроприладів, а також природного газу для опалення та побутового використання. Крім того, комунальні послуги охоплюють водопостачання, яке забезпечує подачу питної води відповідної якості, водовідведення для відведення та очищення стічних вод, а також постачання гарячої води для побутових і гігієнічних потреб [14].

Окрему категорію становлять послуги з поводження з відходами. Це включає збирання, транспортування, утилізацію або знешкодження побутових відходів. Основна мета таких послуг – створення екологічно безпечних умов для зберігання та обробки відходів.

До супутніх послуг належать ті, що забезпечують додатковий комфорт і безпеку. Це обслуговування ліфтів, яке включає технічне обслуговування та ремонт для забезпечення їхньої безперебійної роботи, освітлення місць загального користування (під'їздів, коридорів, дворів), а також обслуговування домофонів, які підтримують системи доступу в робочому стані. Усі ці послуги регулюються договорами між споживачами та постачальниками і здійснюються відповідно до стандартів, встановлених законодавством України.

Варто зазначити, що управління житловим будинком може здійснюватися різними способами: через об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ), управителя (фізичної чи юридичної особи, що надає такі послуги), або самостійно співвласниками, якщо це дозволяє кількість мешканців і масштаб будинку.

Житлові послуги регламентуються договорами, що укладаються між співвласниками будинку та виконавцем послуг. У таких договорах чітко визначаються обсяги, якість і порядок надання послуг, а також їхня вартість, що має відповідати встановленим стандартам і законодавчим нормам.

Організація фінансів підприємств житлово-комунальної сфери є ключовим процесом, що забезпечує фінансову стійкість, ефективність функціонування і розвиток підприємств у цій галузі. Особливості організації фінансів обумовлені специфікою діяльності, соціальним значенням послуг і державним регулюванням тарифів. Фінансові активи підприємств житлово-комунальної сфери є важливим ресурсом, що забезпечує їхню стабільність, здатність надавати якісні послуги, модернізувати інфраструктуру та здійснювати операційну діяльність.

Важливу роль у фінансовій системі цієї сфери відіграють органи місцевого самоврядування, які впливають на доходи та прибутковість житлово-комунальних господарств через механізми тарифної політики, бюджетні субсидії, податкові пільги та знижки на обов'язкові платежі. Фінансова підтримка місцевих підприємств передбачає створення та управління фінансовими ресурсами за допомогою відповідних форм, інструментів та механізмів, що забезпечують ефективну діяльність підприємств і реалізацію фінансової стратегії їх розвитку (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Фінансові активи підприємств житлово-комунальних підприємств

ФІНАНСОВІ АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ			
За рахунок власних джерел		Мобілізовані на фінансовому ринку	Отримані в результаті перерозподілу
<i>Доходів</i>	<i>Надходжень</i>	<i>Продаж власних акцій та цінних паперів</i>	<i>Страхування, покриття ризиків</i>
Прибуток	Амортизаційні нарахування	Кредитні ресурси	Фінансові ресурси інших галузевих структур
			Фінансові ресурси на пайових засадах
			Дивіденди та відсотки за ЦП
Інші доходи	Інші надходження	Інвестиційні кошти	Бюджетні субсидії
			Інші фінансові ресурси

Джерело: складено на основі [11].

Формування необхідного обсягу фінансових ресурсів через внутрішні та зовнішні джерела сильно впливає на підприємств та їх функціонування, серед

них можна виділити наступні ключові фактори: тарифи на житлово-комунальні послуги, податкова система, методи амортизації, типи та форми кредитування, міжбюджетні трансферти (субсидії, гранти), фінансові стимули, санкції, норми й регуляторні документи.

Ефективне управління фінансовими активами є основою для сталого розвитку житлово-комунальних підприємств, підвищення якості надання послуг та задоволення потреб споживачів. За умови недостатності власних коштів житлово-комунальні підприємства можуть використовувати позикові ресурси, зокрема довгострокові та короткострокові кредити банків або бюджетні позики (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Джерела кредитних ресурсів житлово-комунальної сфери

ДЖЕРЕЛА КРЕДИТНИХ РЕСУРСІВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОЇ СФЕРИ			
Зовнішні джерела		Непрофільні джерела	
Довгострокові	Короткострокові	Довгострокові	Короткострокові
Банківські кредити	Товарні кредити	Відстрочена або прострочена заборгованість за майно в оренді	Прострочені товарні кредити
Кредити інших фінансово кредитних установ			
Пільги та податкові кредити		Реструктуризовані борги за кредитами та позиками;	Внутрішня кредиторська та дебіторська заборгованість із терміном сплати, що ще не настав
Фінансовий лізинг		Заборгованість за облігаційними позиками;	Прострочена внутрішня та зовнішня кредиторська заборгованість
Державні цільові кредити		Відстрочена податкова заборгованість	Інші позикові кошти
Облігаційні позики		Інші позикові кошти	

Джерело: складено на основі [11].

Фінансова підтримка таких підприємств спрямована на забезпечення конкурентного середовища, розвиток прозорого та ефективного ринку

комунальних послуг, впровадження дієвої інвестиційної політики у сфері житлово-комунального господарства та вдосконалення тарифної системи.

Фінансові ресурси житлово-комунальних підприємств є важливим елементом регіональної фінансової системи та тісно взаємодіють із фінансовими ресурсами місцевих органів влади. Зокрема, створення нових комунальних підприємств, інвестиції, пільгове кредитування та покриття планових збитків здійснюються за рахунок коштів місцевих і позабюджетних цільових фондів [14].

Організація фінансів підприємств житлово-комунальної сфери є основою їхньої стійкої роботи та ефективного функціонування. Зокрема, це стосується забезпечення фінансової стабільності, належного виконання зобов'язань перед працівниками, постачальниками послуг і ресурсів, а також підготовки до інвестиційних проектів для модернізації інфраструктури. Головною метою є досягнення оптимального балансу між доходами та витратами, що дозволяє підприємствам своєчасно виконувати поточні фінансові зобов'язання, покращувати якість послуг та забезпечувати поступальний розвиток.

Для ефективного функціонування житлово-комунальних підприємств важливим аспектом є постійний контроль за фінансовими потоками. Це включає аудит фінансової звітності, аналіз структури витрат та пошук шляхів для зниження неефективних витрат. Контроль також спрямований на забезпечення цільового використання коштів, особливо тих, що надходять з бюджетів різних рівнів, а також на забезпечення дотримання стандартів тарифоутворення та прозорості в обґрунтуванні вартості послуг.

Проте в організації фінансів підприємств житлово-комунальної сфери існують певні проблеми. Однією з основних є низька платіжна дисципліна серед споживачів, що спричиняє зростання дебіторської заборгованості і негативно впливає на фінансову стійкість підприємств. Іншою проблемою є недостатність бюджетного фінансування, що ускладнює реалізацію великих інвестиційних проектів. Крім цього підприємства стикаються з обмеженими ресурсами для

модернізації та оновлення інфраструктури, що зумовлює потребу у залученні інвестицій та кредитів.

В умовах окреслених проблем житлово-комунальні підприємства мають диверсифікувати джерела фінансових надходжень. Впровадження енергоефективних технологій може значно знизити витрати на енергоносії та забезпечити економічні переваги. Розширення інвестиційних можливостей через співпрацю з приватними інвесторами та удосконалення тарифоутворення дозволить більш ефективно використовувати фінансові ресурси. Крім цього важливим кроком є підвищення платіжної дисципліни серед споживачів через механізми стимулювання та впровадження відповідних санкцій за невчасну оплату.

Житлово-комунальне господарство в умовах воєнного стану зазнало серйозних втрат, що проявилось у масштабних руйнуваннях та перебоях у наданні послуг, призвівши до значних змін, викликів і необхідності адаптації в умовах кризи. Військові дії призвели до таких основних наслідків у сфері житлово-комунального господарства:

1. Руйнування інфраструктури. Бойові дії спричинили масові руйнування житлових будинків, об'єктів інженерної та комунальної інфраструктури. Знищено або пошкоджено водогони, тепломережі, системи електро- та газопостачання, особливо в регіонах активних бойових дій.

2. Перебої у наданні послуг. Через обстріли і руйнування комунікацій багато громад залишилися без доступу до базових послуг – водопостачання, електрики, тепла, а також можливості вивезення сміття чи санітарного обслуговування.

3. Масова міграція та перевантаження систем. Внутрішньо переміщені особи збільшили навантаження на ЖКГ у безпечніших регіонах країни. Це створило потребу в розширенні інфраструктури, забезпеченні нових житлових площ та адаптації до більшого попиту на послуги.

4. Фінансові труднощі. Економічна нестабільність, зростання цін на енергоресурси та зниження платоспроможності населення погіршили

фінансовий стан підприємств ЖКГ. Багато компаній зазнали збитків і стикаються з проблемами фінансування поточних робіт.

5. Адаптація до викликів. Попри труднощі, ЖКГ довелося адаптуватися до умов війни. Запроваджуються аварійні ремонти, альтернативні джерела енергії, мобільні системи водопостачання та опалення. Впроваджуються технології для швидкого відновлення критичної інфраструктури.

6. Реформи і міжнародна підтримка; Військові дії прискорили реформування ЖКГ. Україна отримує міжнародну допомогу для відновлення зруйнованої інфраструктури та реалізації довгострокових проектів. Наведемо рис. 1.2, для відображення основних напрямів реформ та видів міжнародної допомоги, наданої Україні з боку іноземних партнерів у період воєнного стану.

Міжнародна фінансова підтримка	Програми ООН	Реформи у сфері енергоефективності	Міжнародна гуманітарна допомога	Європейські грантові програми
<ul style="list-style-type: none"> Європейський інвестиційний банк (ЕІБ): Банк виділив сотні мільйонів євро для відновлення критичної інфраструктури, включаючи водопостачання, тепломережі та електропостачання. Світовий банк: Організація спрямувала кошти на ремонт зруйнованих житлових будинків та відновлення комунальних послуг у найбільш постраждалих регіонах. 	<ul style="list-style-type: none"> Програма розвитку ООН (ПРООН): Забезпечення обладнанням для швидкого ремонту систем опалення, водопостачання та енергопостачання. ПРООН також підтримує громади у створенні планів відновлення та модернізації ЖКГ. 	<ul style="list-style-type: none"> Програма "Енергодім": Війна не зупинила роботу державної програми, спрямованої на утеплення житлових будинків і модернізацію систем опалення. Ця ініціатива отримала додаткову підтримку від ЄС та GIZ (Німецьке товариство міжнародного співробітництва). Відмова від російського газу: Уряд України активізував роботу над впровадженням альтернативних джерел енергії, таких як біопаливо, сонячні та вітрові електростанції. 	<ul style="list-style-type: none"> Уряд США: USAID фінансує проекти з відновлення інфраструктури, забезпечення альтернативних джерел електро- та теплопостачання. Уряд Канади: Надання мобільних котелень, генераторів і систем очищення води для постраждалих громад. 	<ul style="list-style-type: none"> Підтримка від Європейського Союзу: ЄС виділяє гранти для відновлення житлових будинків та комунальних підприємств, а також для розробки стратегій стійкого розвитку громад. Польща та Литва: Країни надали технічну допомогу, включаючи ремонт техніки для водоканалів і теплопостачальних компаній.

Рис. 1.2. Реформи і міжнародна допомога України в житлово-комунальній сфері від іноземних партнерів

Джерело: складено автором.

7. Психологічний і соціальний вплив. Пошкодження житла і перебої з комунальними послугами впливають на якість життя людей, створюючи додатковий стрес. Водночас у громадах формується культура взаємодопомоги та відповідального ставлення до ресурсів.

Отже, відновлення ЖКГ в мирний час стане ключовим завданням для України, адже цей сектор є основою для повернення до нормального життя і відбудови економіки.

Висновки до розділу 1

Житлово-комунальне господарство (ЖКГ) є критично важливою складовою національної економіки, яка забезпечує базові потреби населення та сприяє соціальній стабільності. Його значення посилюється в умовах воєнного стану, коли ефективне функціонування інфраструктури є ключовим для забезпечення безпеки та підтримки громадян. Сфера потребує значних інвестицій, які не тільки сприяють її розвитку, а й стимулюють інші галузі економіки, такі як будівництво та енергетика.

Вторгнення РФ на територію України суттєво змінила функціонування ЖКГ. Руйнування інфраструктури, перебої у наданні послуг та фінансові труднощі стали викликами для галузі. Проте ці умови також стимулювали реформування та модернізацію систем, а також залучення міжнародної підтримки, що дозволило реалізувати проекти з відновлення інфраструктури.

Пріоритетними завданнями сьогодення є відновлення пошкоджених об'єктів і модернізація мереж для підвищення енергоефективності. Забезпечення фінансової стійкості підприємств ЖКГ через удосконалення тарифної політики та залучення інвестицій. Впровадження нових технологій для підвищення якості послуг і зменшення витрат.

Зважаючи на стратегічну роль ЖКГ, його відновлення і розвиток стануть важливими факторами у післявоєнній відбудові економіки та підвищенні якості життя громадян.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РИНКУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Фінансова діяльність підприємств житлово-комунальної сфери є важливим елементом забезпечення сталого розвитку міської інфраструктури. Ефективне управління фінансовими ресурсами впливає на якість послуг, рівень інвестицій в інфраструктуру та загальну економічну стабільність регіонів. У цьому контексті доцільно розглянути основні показники доходів бюджету України та місцевих громад, зокрема Львівської міської територіальної громади (МТГ), які є джерелом фінансування комунальних підприємств.

Одним із ключових завдань у сфері житлово-комунального господарства є розробка ефективного механізму фінансової підтримки державних послуг. Основними джерелами фінансування житлово-комунальних підприємств є кошти за надані послуги, державний і місцевий бюджети, а також залучені кошти, такі як гранти, кредити банків, інвестиції міжнародних організацій, прибуток підприємств, амортизаційні відрахування тощо.

Варто зазначити, що кошти з державного та місцевого бюджетів спрямовуються на фінансування соціально важливих послуг та інфраструктурних проєктів. Гранти і фінансування міжнародних організацій, як правило, надаються для реалізації окремих проєктів, таких як модернізація систем водопостачання, тепlopостачання або впровадження енергоефективних технологій. Кредити банків дозволяють підприємствам здійснювати капітальні інвестиції, однак вимагають надійної фінансової стратегії для їх повернення. Прибуток і амортизація забезпечують внутрішнє фінансування, проте їх обсяг залежить від тарифної політики та ефективності управління.

Розглянемо динаміку доходів та видатків на житлово-комунальне господарство (ЖКГ), яке є основою всього сектору комунальної власності, за 2019-2023 рр. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка доходів та видатків зведеного бюджету України та бюджету Львівської МТГ на ЖКГ за 2019-2023 рр. (млрд грн)

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2019	
						млрд грн	%
Доходи бюджету Львівської МТГ	8,3	9,1	9,6	10,5	11,5	3,2	138,55
Видатки Львівської МТГ на ЖКГ	0,445	0,764	0,765	0,981	1,436	0,991	322,70
Видатки зведеного бюджету України на ЖКГ	30,34	34,49	32,21	56,89	86,74	56,4	285,89
Питома вага видатків Львівської МТГ у видатках зведеного бюджету України	1,47%	2,22%	2,36%	1,72%	1,65%	-	-

Джерело: складено на основі [8].

Аналіз табл. 2.1 засвідчує що як доходи так і видатки зведеного бюджету України та бюджету Львівської МТГ на ЖКГ за досліджуваний період мають стійку тенденцію до зростання. Ця тенденція обумовлена зростанням собівартості послуг через інфляцію та підвищення цін на енергоресурси, необхідністю модернізації застарілої інфраструктури, підвищенням вимог до якості послуг. У період 2022–2023 рр. значний ріст видатків, особливо у зведеному бюджеті України (зростання на 285,89% у 2023 році порівняно з 2019 р.), можна пояснити військовими діями, які призвели до руйнувань у житлово-комунальному секторі та потреби у його відновленні. Крім того, зростання доходів місцевих бюджетів та посилення фінансових повноважень громад у рамках децентралізації дозволило спрямувати більше ресурсів на вирішення проблем ЖКГ. А також доходи бюджету Львівської МТГ зросли на 38,55% за досліджуваний період, що дозволило громаді спрямовувати більше коштів на фінансування ЖКГ.

Таким чином, можна зробити висновок, що видатки покривалися доходами у сфері ЖКГ із року в рік, як в цілому по Україні так і на у Львівському МТГ, але з початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України видатки

у Львівському МТГ значно виросли. Оскільки місто Львів, як тилове місто, приймав велику кількість внутрішньо переміщених осіб. Станом на 2022 р. місто Львів прийняло понад 150 тисяч внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Львівська область загалом стала одним із головних регіонів, які надають прихисток ВПО через відносно безпечні умови та можливості розміщення, надання гуманітарної та соціальної допомоги. Це потребувало додаткових витрат на благоустрій, житлово-комунальні послуги та тимчасове житло. Значна частина фінансування була спрямована на підтримку енергетичної інфраструктури та покращення послуг ЖКГ, таких як освітлення, опалення, що стало актуальним у контексті викликів війни. Збільшилися інвестиції у проекти благоустрою: утримання парків, ремонт доріг, освітлення вулиць. Інфляційні процеси в країні вплинули на зростання вартості комунальних послуг. Попри збільшення витрат, місто зіткнулося з бюджетним дефіцитом, через що частину проектів довелося фінансувати за рахунок додаткових запозичень, матеріалів і робіт, що автоматично збільшило витрати на ЖКГ. Надалі розглянемо більш детально бюджетні видатки Львівської МТГ на 2019-2023 рр. (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Видатки бюджету Львівської МТГ за 2019-2023 рр. (млн грн)

Видатки	Рік					Відхилення 2023/2019	
	2019	2020	2021	2022	2023	млн грн	%
Державне управління	422,260	531,574	665,613	773,134	722,876	300,616	171,19
Освіта	2332,862	2739,261	3022,382	4282,951	4151,290	1818,428	177,95
Охорона здоров'я	968,570	879,495	416,874	230,325	243,774	-724,796	25,17
ЖКГ	445,976	764,175	760,779	981,385	1436,408	990,432	322,08
Всього видатків без урахування міжбюджетних трансфертів	6692,229	7484,308	5886,807	7611,970	7721,276	1029,047	115,38
Всього видатків та кредитування	7349,290	7495,708	6524,328	8371,283	7948,064	598,774	108,15
Питома вага видатків на ЖКГ	9,36	10,19	11,66	11,72	18,07	-	-

Джерело: складено на основі [9].

З аналізу даних табл. 2.2 можна зробити висновок, що в період з 2021-2023 рр. видатки бюджету Львівської МТГ мають тенденцію до зростання. Проте зміни у витратах за окремими напрямками є нерівномірними, оскільки спостерігаються як збільшення, так і зменшення фінансування окремих статей.

Витрати на державне управління за цей період зросли на 8%. Водночас фінансування сфери освіти суттєво збільшилося на понад мільйон гривень, що підкреслює важливість цього напрямку для міста. Скорочення витрат у сфері охорони здоров'я у бюджеті Львівської МТГ на 724 тис. грн (зменшення на 74,83% порівняно з 2019 р.) обумовлено декількома факторами. По-перше, відбулася реформа фінансування медичної галузі, зокрема запровадження програми медичних гарантій, завдяки якій значна частина витрат на охорону здоров'я покривається з державного бюджету через Національну службу здоров'я України (НСЗУ), а не місцеві бюджети. По-друге, пріоритети у витрачанні бюджетних коштів змістилися на інші галузі, такі як житлово-комунальне господарство, через зростання енергетичних витрат та виклики, пов'язані з воєнними діями.

Найбільший приріст спостерігається у видатках на житлово-комунальне господарство. Це пояснюється необхідністю підтримання стабільності міської інфраструктури під час військового стану. У 2023 р. витрати на житлово-комунальні послуги майже вдвічі перевищили рівень 2021 р. Таке зростання обумовлене значними пошкодженнями житлово-комунальної інфраструктури внаслідок військової агресії РФ. Значна частина виділених коштів спрямовується на ремонт і відновлення об'єктів, які постраждали або були зруйновані під час ракетних обстрілів. У табл. 2.3 у якій наведений розподіл видатків на ЖКГ бюджету Львівської МТГ.

Таблиця 2.3

Розподіл видатків на ЖКГ бюджету Львівської МТГ за 2019-2023 рр. (млн грн)

Видатки	Рік					Відхилення 2023/2019	
	2019	2020	2021	2022	2023	млн грн	%
Експлуатація та технічне обслуговування житлового фонду	73,248	60,093	12,628	17,438	19,108	-54,14	26,09
Забезпечення діяльності водопровідно-каналізаційного господарства	8,093	9,895	19,669	24,928	26,013	17,92	321,43
Забезпечення збору та вивезення сміття і відходів	101,489	122,970	172,970	99,232	173,412	71,923	170,87
Організація благоустрою населених пунктів	362,423	568,304	551,613	834,609	1215,964	853,541	335,51
Інша діяльність у сфері ЖКГ	1,373	2,073	2,273	3,146	1,911	0,538	139,18
Всього видатки на ЖКГ	445,976	764,175	760,779	981,385	1436,408	990,432	322,08

Джерело: складено на основі [9].

Видатки Львівської міської територіальної громади (МТГ) на житлово-комунальне господарство у 2023 р. склали 1436,4 млн. грн. Ці кошти розподілялися наступним чином:

- експлуатація та технічне обслуговування житлового фонду: на підтримку інженерних мереж житлових будинків, зокрема поточний ремонт, було спрямовано 10,1 млн. грн;

- благоустрій території громади: на заходи з благоустрою, включаючи прибирання, освітлення вулиць, ремонт парків, та інші подібні потреби, виділено 1215,96 млн. грн.

Ці витрати відображають пріоритетність підтримки інфраструктури міста в умовах воєнних викликів, а також акцент на підтримання належного стану житлового фонду та благоустрою. На рис. 2.1 представлено розподіл видатків на ЖКГ бюджету Львівської МТГ за 2023 р.

Рис. 2.1. Розподіл видатків на ЖКГ бюджету Львівської МТГ за 2023 р.

Джерело: складено на основі [9].

На сьогоднішній день в Україні склалася складна ситуація у зв'язку з цілеспрямованими атаками РФ на об'єкти критичної інфраструктури. Починаючи з 10 жовтня 2022 року, РФ завдала низки ракетних ударів по енергетичних об'єктах, завдавши збитків, які компанія ДТЕК оцінює у сотні мільйонів доларів. Масштабні обстріли 31 жовтня призвели до запровадження екстрених відключень електроенергії.

ДТЕК використав свої складські запаси для відновлення пошкоджених об'єктів, а частину необхідного обладнання вдалося придбати. Проте дефіцит запасів відчувається у всій країні, а вартість нового обладнання обчислюється сотнями мільйонів доларів. Через регулярні удари прогнозувати терміни повного відновлення енергетичної інфраструктури складно. Попередньо оцінюється, що на це знадобиться не менше 6 місяців, причому війна суттєво впливає на тривалість цього процесу. Після перемоги ситуацію буде можливо стабілізувати.

Вважаємо за доцільне проаналізувати фінансово-господарську діяльність ЛКП «Львівелектротранс» – одне з найстаріших підприємств електротранспорту

в Україні. Воно обслуговує 8 трамвайних і 11 тролейбусних маршрутів, кількість пасажирів що перевозяться щодня сягають близько 200 тисяч. Квитки доступні в кіосках, у водіїв, через онлайн-сервіси та мобільні додатки, такі як Приват24, SMS, Bluetooth або EasyWallet.

Майно підприємства є комунальною власністю Львівської громади, закріпленою на правах господарського видання. Це дозволяє «Львівелектротрансу» здійснювати управління активами в межах чинного законодавства, забезпечуючи послуги міського електротранспорту. У табл. 2.4 представлено основні показники діяльності ЛКП «Львівелектротранс».

Таблиця 2.4

**Основні показники діяльності ЛКП «Львівелектротранс»
за 2018-2022 рр. (тис. грн)**

№ пп	Показники	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення 2022/2018	
							тис. грн	%
1	Активи підприємства, всього	953978	1144874	1508277	1716793	1700075	746097	178,21
2	Необоротні активи	896248	1077958	1286149	1412094	1390351	494103	155,13
	-у% до всіх активів	93,95	94,16	85,27	82,25	81,78		
2.1	Основні засоби	504840	954854	1160047	1210268	1371049	866209	271,5
	-у% до всіх активів	52,92	83,40	76,91	70,50	80,65		
3	Оборотні активи	57730	66916	222128	304699	309724	251994	536,5
	-у% до всіх активів	6,05	5,84	14,73	17,75	18,22		
3.1	Дебіторська заборгованість	4646	1721	7831	3972	3472	-1174	74,73
	-у% до оборотних активів	8,05	2,57	3,53	1,30	1,12		
3.2	Грошові кошти та їх еквіваленти	14739	19503	172256	30715	25361	10622	172,06
	-у% до оборотних активів	25,53	29,15	77,55	10,08	8,19		
3.3	Запаси	33656	37663	37897	35420	32625	-1031	96,93
	-у% до оборотних активів	58,30	56,28	17,06	11,62	10,53		

Джерело: сформовано за результатами даних фінансової звітності ЛКП «Львівелектротранс».

Протягом 2018–2022 рр. ЛКП «Львівелектротранс» демонструє позитивну динаміку розвитку, про що свідчить зростання активів підприємства на 178,21%, зокрема за рахунок необоротних активів (+155,13%) та модернізації основних

засобів (+271,5%). Оборотні активи зросли у 5,4 раза, що свідчить про покращення ліквідності, хоча частка грошових коштів у їх структурі знизилася до 8,19% у 2022 р. Завдяки ефективному управлінню дебіторська заборгованість скоротилася на 74,73%, а оптимізація логістики спричинила зменшення запасів на 3,07%. Загалом, підприємство орієнтоване на модернізацію та підвищення фінансової стійкості, хоча зниження частки грошових коштів потребує уваги для забезпечення поточної ліквідності. Проаналізуємо фінансові показники ЛКП «Львівелектротранс» за 2018-2022 рр. (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Аналіз фінансових показників ЛКП «Львівелектротранс»
за 2018-2022 рр. (тис. грн.)**

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення 2022/2018	
						тис. грн	%
Неоплачений капітал	37266	29766	29257	11766	113166	75900	303,67
Власний капітал	658699	727992	575234	713098	618720	54399	93,93
Непокритий збиток	222547	289772	616816	747399	867827	524852	389,95
Операційний прибуток (збиток)	122307	37056	160185	195211	62726	72904	51,28
Чистий дохід	161751	304975	276033	332417	96038	170666	59,37
Чистий прибуток (збиток)	126741	53843	326872	130583	120428	3842	95,02
Інші операційні доходи	72766	56931	33969	26797	4180	-45969	5,74
Знос	43592	92550	161744	239393	266717	195801	611,85
Первісна вартість основних засобів	909142	1047404	1321791	1449661	1637766	540519	180,14
Собівартість	271119	341434	392148	463538	144318	192419	53,23
Прибуток (збиток) до оподаткування	126741	53843	326872	8442	120428	-118299	95,01

Джерело: сформовано за результатами даних фінансової звітності ЛКП «Львівелектротранс».

Фінансові показники ЛКП «Львівелектротранс» за 2018–2022 рр. демонструють як позитивні тенденції, так і серйозні виклики, які впливають на стійкість підприємства. З одного боку, спостерігається значне зростання власного капіталу (+93,93%) та збільшення первісної вартості основних засобів (+180,14%), що свідчить про активну модернізацію та розширення матеріально-

технічної бази. З іншого боку, підприємство стикається зі значним нарощуванням непокритого збитку (+389,95%) та високим рівнем зносу активів (+611,85%), що створює ризики для фінансової стабільності. Для глибшого розуміння внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на діяльність підприємства, проведемо SWOT-аналіз (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

**SWOT-аналіз для ЛКП «Львівелектротранс» на основі
наведених фінансових показників**

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
1. Наявність постійного попиту на послуги «Львівелектротранс».	1. Наявність непокритого збитку
2. Можливість залучення інвестицій в основні засоби, в тому числі іноземних інвестицій.	2. Зменшення операційних доходів
3. Досвід у наданні транспортних послуг	3. Високий рівень зносу основних засобів
4. Модернізація парку електротранспорту	4. Зменшення чистого доходу.
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
1. Залучення інвестицій для оновлення транспортного парку.	1. Ризики пов'язані з військовою агресією
2. Формування тарифної політики на транспортні послуги	2. Негативний вплив економічної нестабільності.
3. Розширення міжнародного співробітництва для отримання грантів.	3. Підвищення собівартості послуг.
4. Удосконалення операційної ефективності.	4. Інфляційні ризики та здорожчання енергоносіїв.

Джерело: складено автором.

ЛКП «Львівелектротранс» має низку сильних сторін, які включають постійний попит на транспортні послуги, можливість залучення інвестицій, а також значний досвід у наданні транспортних послуг. Крім цього, важливою перевагою є модернізація парку електротранспорту, що сприяє підвищенню якості перевезень. Серед існуючих можливостей розвитку підприємства варто зазначити про наявний потенціал для залучення інвестицій, що може забезпечити оновлення транспортного парку та вдосконалення операційної ефективності.

У процесі проведеного дослідження встановлено слабкі сторони діяльності підприємства, зокрема: наявність непокритого збитку зменшення операційних доходів, високий рівень зношеності основних засобів. Крім цього постає необхідність нейтралізації загроз, пов'язаних з військовою агресією, економічною нестабільністю та інфляційними ризиками тощо. Отже підприємство потребує

рішучих заходів щодо зниження витрат, залучення додаткових інвестицій та покращення ефективності операційної діяльності.

Висновки до розділу 2

Фінансова діяльність підприємств житлово-комунальної сфери є критично важливою для міської інфраструктури та національної економіки у цілому. У 2019–2023 рр. доходи та видатки Львівської МТГ стабільно зростали через інфляцію, зростання вартості енергоресурсів та потреби у модернізації, особливо після початку повномасштабної війни. Видатки на ЖКГ у 2023 році зросли у 3 рази порівняно з 2019 роком, головним чином спрямовуючись на благоустрій, енергетичну інфраструктуру та ремонтні роботи.

ЛКП «Львівелектротранс» продемонструвало суттєве зростання активів завдяки інвестиціям у модернізацію електротранспорту, однак збільшення непокритого збитку створює ризики для його фінансової стабільності. Загалом розвиток ЖКГ потребує ефективного управління, оптимізації витрат і диверсифікації фінансування. SWOT-аналіз показує, що підприємство має перспективи розвитку завдяки інвестиціям у модернізацію та підвищенню операційної ефективності, але стикається з фінансовими викликами, такими як високий рівень збитковості та зносу активів.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ У СФЕРІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Сфера житлово-комунального господарства (ЖКГ) України стикається з низкою проблем, які негативно впливають на її фінансову стабільність та ефективність. Основними викликами є високий рівень зношеності інфраструктури, недостатність інвестицій, неефективне тарифоутворення та значна залежність від державних дотацій. Ці чинники посилюють фінансовий тиск на підприємства, знижують якість послуг і обмежують можливості розвитку.

Житлово-комунальне господарство відіграє важливу роль у забезпеченні соціально-економічної стабільності держави. Ефективність функціонування підприємств цієї сфери значною мірою залежить від джерел їх фінансування, які забезпечують сталість послуг, модернізацію інфраструктури та задоволення потреб населення.

Фінансування житлово-комунального господарства України базується на декількох ключових джерелах. До них належать державний і місцевий бюджети, тарифні надходження, кредити та позики, залучення міжнародних грантів та інвестицій. Основним джерелом фінансування залишаються державні дотації та субвенції з місцевих бюджетів [1]. Зокрема, фінансування спрямовується на підтримку тарифів, капітальні ремонти та розвиток інфраструктури. Платежі населення за послуги ЖКГ є основним внутрішнім джерелом доходу підприємств. Водночас тарифна політика в Україні потребує доопрацювання для забезпечення економічної обґрунтованості. Фінансові установи надають кредити для реалізації проектів модернізації. Однак високі відсоткові ставки часто обмежують можливості підприємств. Міжнародні фінансові організації, такі як Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, надають кошти на проекти енергоефективності та екологічні ініціативи.

Запропонуємо альтернативні джерела фінансування, такі як муніципальні облигації, державно-приватне партнерство (ДПП), енергосервісні контракти (ЕСКО), «Зелені» інвестиції. Розглянемо аналіз структури джерел фінансування ЖКГ, включаючи їхню частку, переваги та недоліки у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Аналіз структури джерел фінансування ЖКГ за 2023 р.

Джерело фінансування	Частка в загальному фінансуванні, %	Переваги	Недоліки
Державний та місцевий бюджети	35	Стабільне джерело підтримки	Обмеженість коштів
Тарифні надходження	35	Прямий зв'язок із споживачами	Низький рівень обґрунтованості тарифів
Кредити та позики	10	Можливість залучення значних коштів	Висока вартість фінансування
Міжнародні гранти та інвестиції	15	Доступ до сучасних технологій і досвіду	Жорсткі умови надання
Альтернативні джерела (облигації, ДПП, ЕСКО)	5	Інноваційні та рентабельні методи залучення	Вимагають високого рівня управлінських компетенцій

Джерело: складено на основі [3].

Успішна практика в інших країнах демонструє, що емісія муніципальних облигацій може залучити кошти на конкретні інфраструктурні проекти. Співпраця з приватними інвесторами дозволяє реалізовувати масштабні проекти за рахунок розподілу ризиків і прибутків. Модель, яка передбачає фінансування енергоефективних заходів за рахунок досягнутої економії. Інвестори готові вкладати в проекти, що відповідають принципам сталого розвитку та знижують екологічне навантаження. У табл. 3.2 представлено міжнародний досвід використання альтернативних джерел фінансування потреб у сфері ЖКГ.

Таблиця 3.2

Альтернативні джерела фінансування сфери ЖКГ в країнах світу

Джерело	Перспективи використання	Приклад країн
Муніципальні облигації	Залучення коштів для модернізації інфраструктури	Польща, Чехія
Державно-приватне партнерство	Реалізація великих проектів із розподілом ризиків	Німеччина, Франція
Енергосервісні контракти «Зелені» інвестиції	Зниження витрат на енергопостачання Використання відновлюваних джерел енергії	США, Канада Швеція, Данія

Джерело: складено автором.

Для вдосконалення системи фінансування житлово-комунального господарства України доцільно зосередитися на кількох ключових напрямках. По-перше, необхідно реформувати тарифну політику, запровадивши прозорі й обґрунтовані тарифи, які покриватимуть реальні витрати підприємств і стимулюватимуть їх до ефективності. По-друге, підтримка державою випуску муніципальних облігацій сприятиме підвищенню довіри інвесторів і залученню коштів для розвитку інфраструктури. По-третє, активне залучення міжнародних грантів через підготовку чітко обґрунтованих проектів дозволить збільшити додаткове фінансування для галузі. Нарешті, впровадження механізмів державно-приватного партнерства та енергосервісних контрактів сприятиме зменшенню бюджетного навантаження, залученню приватного капіталу та впровадженню інноваційних рішень.

Ефективне фінансування підприємств ЖКГ потребує комплексного підходу, що поєднує традиційні та інноваційні джерела. Запровадження економічно обґрунтованих тарифів, розширення співпраці з міжнародними організаціями, впровадження механізмів державно-приватного партнерства й активне залучення альтернативних джерел фінансування забезпечать основу для сталого розвитку галузі.

Важливою частиною організації фінансування сфери ЖКГ є диверсифікація джерел фінансування. Традиційна модель фінансування ЖКГ в Україні базується на державних дотаціях і тарифах, які часто не покривають реальних витрат підприємств. Це ускладнює реалізацію довгострокових проектів з модернізації інфраструктури та призводить до фінансового дефіциту. Відтак постає об'єктивна необхідність у широкому використанні альтернативних джерел фінансування, а саме:

- державно-приватного партнерства (залучення приватних інвесторів до проектів модернізації інфраструктури, розподіл ризиків між державою та приватними партнерами для стимулювання інвестицій);

- муніципальні облігації (емісія облігацій для залучення коштів на конкретні проекти, такі як ремонт мереж водопостачання чи модернізація котелень;

- міжнародні гранти та кредити (використання коштів міжнародних організацій (Світового банку, ЄБРР) для реалізації програм енергоефективності.

Порівняльний аналіз досвіду Польщі та Чехії показує, що впровадження державного-приватного партнерства дозволяє суттєво скоротити фінансовий дефіцит підприємств ЖКГ. Наприклад, у Польщі модернізація водопровідних систем із залученням приватного капіталу скоротила втрати води на 30%. Для України впровадження подібних практик може забезпечити значне підвищення фінансової стійкості підприємств.

Застарілі технології та інфраструктура житлово-комунального господарства значно ускладнюють ефективне надання послуг, підвищують експлуатаційні витрати та знижують рівень фінансової стабільності підприємств. Умови воєнного стану додають нових викликів, зокрема необхідність забезпечення безперебійного функціонування критичної інфраструктури, адаптації до перебоїв в енергопостачанні, а також впровадження рішень, які забезпечать економію ресурсів і підвищення стійкості. Розглянемо ключові напрями модернізації та інновацій, актуальні для умов війни та післявоєнного відновлення.

Перехід на відновлювані джерела енергії є стратегічно важливим кроком для зниження залежності від традиційних енергоресурсів, зокрема газу та вугілля. Основні напрями впровадження ВДЕ включають встановлення сонячних панелей яке забезпечить енергопостачання для об'єктів критичної інфраструктури, таких як лікарні, насосні станції та системи водопостачання. Наприклад впровадження мікроенергетичних систем для автономного живлення невеликих комунальних об'єктів. Біогазові установки дають можливість використання органічних відходів для виробництва біогазу, який можна застосовувати для опалення чи виробництва електроенергії. Потенційною

перевагою буде зменшення обсягу відходів, енергетична незалежність для локальних громад.

За розрахунками, використання ВДЕ дозволяє скоротити витрати на енергоресурси до 20% протягом перших 5 років експлуатації. Однак впровадження потребує значних початкових інвестицій та належної технічної підтримки. Впровадження Смарт технологій призведе до значного покращення сфери ЖКГ у цілому, Так, сучасні інформаційні системи та технології відіграють ключову роль в оптимізації управління ЖКГ, особливо в умовах обмежених ресурсів.

Для модернізації житлово-комунального господарства важливо впроваджувати автоматизовані системи моніторингу, які забезпечують оперативний контроль стану мереж у реальному часі. Це дозволяє вчасно виявляти пошкодження, запобігати аваріям і скорочувати втрати енергії та води на 15–20% у середньостроковій перспективі [20]. Одночасно впровадження «розумних» лічильників сприяє автоматизації обліку споживання ресурсів населенням і підприємствами, що знижує комерційні втрати та підвищує прозорість фінансових розрахунків. Окрім цього, дистанційне управління та контроль енергетичними мережами через сучасне програмне забезпечення дозволяє значно зменшити операційні витрати та покращити якість надання послуг.

У європейських країнах застосування смарт-технологій скоротило витрати підприємств ЖКГ на 25-30%, що підтверджує доцільність адаптації таких рішень в Україні [3]. Модернізація інфраструктури теплопостачання має стратегічне значення, оскільки понад 60% теплових мереж в Україні перебувають у незадовільному стані [10].

Модернізація житлово-комунального господарства передбачає заміну застарілих труб на сучасні матеріали з покращеними теплоізоляційними властивостями, що дозволить скоротити тепловтрати на 20–25%. Важливим кроком є локалізація систем опалення через перехід від централізованих мереж до локальних котелень або теплових насосів у багатоквартирних будинках, що

підвищує енергоефективність. Додатково впровадження автоматизованих систем управління із встановленням теплових пунктів, які регулюють температурний режим відповідно до погодних умов, сприяє зменшенню енергоспоживання та покращенню якості обслуговування.

Удосконалення тепломереж потребує значних капіталовкладень, однак дозволяє суттєво знизити аварійність систем і скоротити витрати на обслуговування до 30%. У табл. 3.3 авторські пропозиції з модернізації та впровадження інновацій у ЖКГ.

Таблиця 3.3

Пропозиції модернізації та інновацій в ЖКГ

Джерело: складено автором.

В умовах воєнного стану та економічної нестабільності модернізація ЖКГ має базуватися на впровадженні інноваційних рішень, таких як ВДЕ, смарт-технології та оновлення тепломереж. Це дозволить знизити витрати, покращити якість послуг та підвищити стійкість системи до зовнішніх викликів. Хоча

впровадження цих рішень пов'язане з певними труднощами, довгострокові вигоди значно перевищують витрати, що робить їх доцільними для реалізації навіть у кризових умовах.

Варто зазначити, що однією з ключових проблем житлово-комунального господарства України, якою є недостатній рівень конкуренції. У багатьох регіонах основні послуги, такі як теплопостачання, водопостачання, водовідведення та вивезення відходів, надаються монополістами. Це обмежує можливості для інновацій, призводить до завищених тарифів та низької якості послуг, а також гальмує розвиток галузі.

Причинами низького рівня конкуренції в житлово-комунальному господарстві є відсутність альтернативних постачальників послуг, оскільки більшість підприємств цієї сфери залишаються державними або комунальними монополіями; низька привабливість ринку для приватного капіталу через високі витрати на інфраструктуру, тривалі терміни окупності інвестицій та значні регуляторні ризики; а також відсутність ефективного регулювання, що проявляється у наявності законодавчих та адміністративних бар'єрів для входу нових учасників на ринок.

Для розвитку конкуренції на ринку житлово-комунального господарства важливо впроваджувати механізми, які забезпечують прозорий доступ до ринку для нових учасників. Одним із ключових інструментів може стати запровадження тендерів і аукціонів для надання послуг. Відкриті тендери з чіткими критеріями відбору, такими як якість послуг, інноваційність та адекватність тарифної політики, здатні залучити приватні компанії та стимулювати якісну конкуренцію. Наприклад, у Польщі муніципалітети активно залучають приватних операторів через тендери, що дозволяє знижувати тарифи на 15-20% завдяки конкуренції.

Ще одним перспективним напрямом є стимулювання альтернативних енергетичних рішень, зокрема заохочення компаній, що використовують відновлювані джерела енергії. Спрощення процедур для таких компаній, як це зроблено у Німеччині в рамках програми *Energiewende*, сприяє децентралізації енергопостачання та створенню рівних умов для невеликих енергетичних

підприємств. Це дозволяє не лише знизити залежність від монополій, але й зробити енергопостачання більш стійким і екологічним.

Децентралізація управління житлово-комунальним господарством також є важливим кроком для посилення конкуренції. Передача частини повноважень на місцевий рівень дозволяє громадам безпосередньо контролювати якість та вартість послуг, а також залучати локальні підприємства, кооперативи або об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ). У Латвії, наприклад, значну частину функцій у сфері ЖКГ виконують кооперативи, що дозволяє знижувати витрати на управління на 10-15% та підвищувати ефективність послуг [3].

Регулювання монополістів і забезпечення рівного доступу до інфраструктури для нових учасників є необхідною умовою для формування конкурентного середовища. Створення незалежного регулятора, який здійснюватиме контроль за тарифоутворенням, прозорістю та рівністю умов для всіх учасників ринку, може значно зменшити зловживання монопольним становищем. Крім того, запровадження жорстких санкцій за порушення умов договорів чи завищення тарифів стимулює відповідальне ставлення постачальників до своєї діяльності.

Для сталого розвитку конкурентного ринку важливо оновити законодавчу базу. Прийняття законів, які регулюють умови входу нових компаній на ринок, забезпечують рівноправність та зобов'язують переглядати контракти з постачальниками на регулярній основі, дозволить ліквідувати штучні бар'єри для конкуренції. Як приклад, у Чехії відповідні зміни до законодавства сприяли відкриттю ринку для нових компаній та значному підвищенню ефективності надання послуг.

Формування конкурентного середовища на ринку ЖКГ потребує комплексного підходу, що включає модернізацію управлінських процесів, оновлення нормативної бази та активне залучення приватного капіталу. Це дозволить створити прозорий, ефективний та комфортний для споживачів ринок послуг. Варто звернути увагу на заходи для розвитку конкуренції в ЖКГ із прикладами їх ефективного впровадження в Україні у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Розвиток конкуренції в ЖКГ

Пропозиція	Очікуваний результат	Ризики та труднощі реалізації	Приклад ефективності (країна)
Проведення відкритих тендерів	Зниження тарифів, покращення якості послуг	Корупційні ризики, потреба у контролі	Польща: зменшення тарифів на 15-20%
Стимулювання альтернативних енергорішень	Розширення ринку, зниження залежності від традиційних монополій	Високі початкові витрати, тривалий період окупності	Німеччина: децентралізація енергопостачання
Децентралізація управління	Залучення місцевих громад до управління, підвищення прозорості	Можливі конфлікти інтересів на місцевому рівні	Латвія: зменшення витрат на 10-15%
Створення незалежного регулятора	Забезпечення рівних умов для всіх гравців ринку	Необхідність значних реформ у регуляторній системі	Чехія: прозорість тарифоутворення
Модернізація законодавства	Усунення законодавчих бар'єрів для нових компаній	Тривалий процес розробки законодавчих змін	Чехія: зростання конкуренції у сфері ЖКГ

Джерело: складено автором.

У післявоєнний період розвиток конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг має стати одним із ключових напрямків реформ. Зменшення монополізації дозволить забезпечити прозорість ринку, знизити тарифи для населення та значно підвищити якість послуг. Для цього необхідно впроваджувати відкриті тендери, розвивати місцеві ініціативи, сприяти децентралізації управління та стимулювати використання альтернативних джерел енергії. Досвід європейських країн може стати основою для розробки ефективної стратегії розвитку ЖКГ в Україні.

Висновки до розділу 3

Житлово-комунальне господарство України стикається з серйозними викликами: застаріла інфраструктура, недостатнє фінансування, неефективна тарифна політика та залежність від дотацій гальмують розвиток галузі. Це впливає на якість послуг і фінансову стабільність підприємств, що потребує системних реформ.

Основні джерела фінансування галузі включають державні та місцеві бюджети, тарифні надходження, кредити, гранти, а також альтернативні

механізми, такі як державно-приватне партнерство, енергосервісні контракти, "зелені" інвестиції та муніципальні облігації. Для їх ефективного залучення необхідне удосконалення законодавчої бази та управлінських процесів.

Модернізація ЖКГ передбачає вдосконалення тарифної політики, впровадження інноваційних технологій, цифровізацію управління, перехід на відновлювані джерела енергії та розвиток конкурентного середовища. У воєнних умовах акцент слід зробити на стійкості критичної інфраструктури, енергоефективності та швидкій адаптації до викликів через впровадження ВДЕ, біогазових установок і смарт-технологій.

ВИСНОВКИ

1. Встановлено, що житлово-комунальне господарство (ЖКГ) є ключовою складовою національної економіки України, яка забезпечує базові потреби населення, зокрема в енергопостачанні, водозабезпеченні та утилізації відходів. Умови військового стану значно вплинули на стан інфраструктури та рівень фінансової стабільності галузі, спричинивши збільшення видатків на відновлення критичних об'єктів, а також надання послуг для внутрішньо переміщених осіб. Видатки Львівської міської територіальної громади (МТГ) на ЖКГ зросли у 3,2 рази порівняно з 2019 роком, головним чином через вимоги відновлення та модернізації інфраструктури та підтримки якості послуг у складних умовах.

2. Обґрунтовано, що необхідність впровадження інноваційних технологій у ЖКГ зумовлена високим рівнем зносу інфраструктури, зростанням енергетичних витрат та соціальними викликами. Використання «розумних» лічильників, автоматизованих систем моніторингу, а також альтернативних джерел енергії дозволяє значно підвищити енергоефективність, зменшити витрати та забезпечити надійність послуг у довгостроковій перспективі. Водночас для реалізації таких заходів необхідне залучення інвестицій, зокрема через державно-приватне партнерство, міжнародні гранти та «зелені» інвестиції.

3. За результатами проведеного аналізу виявлено, що основними проблемами у сфері ЖКГ є зношеність інфраструктури, недостатній рівень фінансування та низька платіжна дисципліна серед споживачів. Також ідентифіковано значні регіональні диспропорції у якості послуг та доступі до фінансових ресурсів, що ускладнює сталий розвиток галузі. Аналіз фінансових показників Львівської МТГ продемонстрував значне зростання видатків на ЖКГ у період із 2019-2023 рр., особливо в частині організації благоустрою та модернізації енергетичних систем.

4. Аргументовано, що реформування тарифної політики є важливим кроком для забезпечення фінансової стійкості підприємств ЖКГ. Запровадження

економічно обґрунтованих тарифів, які покриватимуть реальні витрати, стимулюватиме підприємства до підвищення ефективності та якості послуг. Крім того, розвиток конкуренції через відкриті тендери, стимулювання приватного бізнесу та модернізацію законодавчої бази сприятиме залученню інвестицій і впровадженню інновацій.

5. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення управління ЖКГ, включаючи розширення використання альтернативних джерел фінансування, таких як муніципальні облігації, енергосервісні контракти та державно-приватне партнерство. Для підвищення ефективності галузі запропоновано впровадження смарт-технологій, модернізацію теплових мереж із використанням сучасних матеріалів та підвищення енергоефективності через перехід на відновлювані джерела енергії. З метою покращення конкурентного середовища рекомендовано створення незалежного регулятора для забезпечення прозорості та рівних умов для учасників ринку.

6. За результатами дослідження, аналіз бюджету Львівської МТГ за 2019–2023 рр. свідчить, що видатки на житлово-комунальну сферу збільшилися на 322,08%, з 445,98 млн грн у 2019 р. до 1,44 млрд грн у 2023 р. Найбільше зростання зафіксовано в статтях, пов'язаних із благоустроєм території (+335,51%) та забезпеченням водопровідно-каналізаційного господарства (+321,43%). Це демонструє пріоритетність інвестицій у критичну інфраструктуру, особливо в умовах воєнного стану.

7. За даними та проведеним аналізом, понад 60% теплових мереж в Україні перебувають у незадовільному стані, що призводить до тепловтрат на рівні 20–25%. Для скорочення цих втрат запропоновано модернізувати трубопроводи із застосуванням сучасних ізоляційних матеріалів. Інвестиції в модернізацію мереж у Львові оцінюються у 1,2 млрд грн, що дозволить знизити витрати на опалення на 18–22% протягом 5 років.

8. Дослідження європейського досвіду засвідчив, що використання відновлюваних джерел енергії, таких як сонячні панелі та біогазові установки, може скоротити залежність від традиційних енергоресурсів на 20%. У Львівській

області встановлення сонячних станцій для водопостачання та насосних станцій потребує початкових інвестицій у 250 млн грн, але потенційно зменшить енергоспоживання на 15–18%.

9. Загальні висновки дослідження підкреслюють, що житлово-комунальне господарство є критично важливим елементом економічної та соціальної стабільності України, особливо в умовах післявоєнного відновлення. Системна модернізація галузі, зокрема впровадження енергоефективних технологій, альтернативних джерел енергії та смарт-систем управління, сприятиме зниженню витрат на 20–25% у середньостроковій перспективі. Одночасно важливим є реформування тарифної політики, розвиток державно-приватного партнерства та залучення міжнародних інвестицій, що забезпечить фінансову стійкість і підвищення якості послуг. Запропоновані заходи дозволять не лише відновити зруйновану інфраструктуру, але й створити інноваційну та конкурентоспроможну модель управління ЖКГ, яка відповідає стандартам сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багацька К. В. Фінансовий моніторинг комунальних підприємств в системі підзвітності і прозорості місцевого самоврядування. Корпоративні фінанси : проблеми і перспективи інноваційного розвитку : матер. II Міжнародної науково-практичної конференції, 12 жовтня 2018. Київ : КНЕУ, 2018. С. 384–387.
2. Багацька К. В. Класифікація комунальних підприємств як основа вибору політики їх фінансування. *Економіка та держава* № 9/2021. С. 74–79.
3. Багацька К. В. Фінансування комунальних підприємств : європейський досвід. Зовнішня торгівля : *Економіка, фінанси, право* №3. Київ 2022. С. 108–118.
4. Балацький Є. О., Лаврик В. В. Аналіз рівня заборгованості сфери житлово-комунального господарства в Україні. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Випуск 5 (73). Частина 2. С. 64–70.
5. Балацький Є. О., Лаврик В. В. Вплив фінансування місцевих бюджетів на рівень фінансово-економічної безпеки підприємств житлово-комунального господарства. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка»*. 2018. № 4. С. 7–13.
6. Бріль П. О. Дослідження зарубіжного досвіду публічного управління житлово-комунальним господарством. *Державне управління*. 2018. № 4. С. 142–146.
7. Бондарчук Н. В., Гуменчук М. Сутність фінансово-економічної безпеки підприємства та необхідність її забезпечення. *Ефективна економіка*. 2016. № 11.
8. Бюджет Львівської Територіальної громади. URL: <https://city-adm.lviv.ua/public-information/budget/lviv/biudzheth-lvivskoi-miskoi-terytorialnoi-hromady-na-2023-rik>
9. Видатки бюджету Львівської МТГ 2023. URL: <https://opendata.city-adm.lviv.ua/ru/dataset/fb7e115c-d3f2-4e46-8720-6abfdc34056b/resource/3807326a-57c8-461a-b2cc-724a8cdb84dc>

10. Глухова В. І. Фінансовий стан комунальних підприємств і напрями його покращення. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*, №26 (2021). С. 30–36.

11. Гончаренко М. В. Сутність фінансового механізму реалізації стратегії сталого розвитку території. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 1. С. 59–66.

12. Гончаренко М. В. Підприємства комунальної форми власності в системі фінансового забезпечення сталого розвитку територій. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2014-4/doc/2/06.pdf>.

13. Діденко Л. В. Місцеві позики як джерело залучення фінансових ресурсів до місцевих органів влади. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2016. № 2. С. 57–66.

14. Жулин О. В., Зеленюк-Джунь Л. В. Управління фінансовими ресурсами комунальних підприємств і перспективи їх розвитку. *Бізнес-Інформ* № 7 2020. С. 174–180.

15. Жукова О. А., Михайлюк В.В. Теоретичні аспекти фінансового забезпечення підприємств комунального господарства. *Подільський науковий вісник*. № 2 (14). Вінниця. 2020. С. 10–14.

16. Зелінський Є. Д. Сучасні тенденції функціонування підприємств комунальної сфери. *Фінансові інструменти регіонального розвитку : матеріали X Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з нагоди 30-річчя заснування кафедри фінансів і кредиту*, 24 жовтня 2024 р. Житомир : Поліський національний університет, 2024. С. 163-165.

17. Зелінський Є. Д. Ключові умови підвищення фінансової безпеки комунальних підприємств. *Студентські наукові читання 2024 : матеріали наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених*, 28 листопада 2024 р. Житомир : Поліський національний університет, 2024. С. 58-60.

18. Зелінський Є. Д. Моніторинг фінансової діяльності підприємств житлово-комунальної сфери. *Фінансове забезпечення економіки : матеріали VIII*

науково-практичної студентської конференції, 30 травня 2024 р. Житомир : Поліський національний університет, 2024. С. 130-134.

19. Клебанова Т. С. Оцінка, аналіз і попередження кризового стану підприємств житлово-комунального господарства : монографія. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2016. 193 с.

20. Коцюрба О. Ю. Інструменти фінансового забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. *Економічні науки*. 2017. Вип. 31. С. 265–272.

21. Лаврик В. В. Фінансове забезпечення житлово-комунального господарства територіальних громад в умовах децентралізації : дис. канд. екон. наук: 08.00.08. Сумський державний університет. Суми, 2021. 247 с.

22. Лиса О. В. Фінансова безпека суб'єктів господарювання в сучасних умовах. *Економічний аналіз*. 2016. Т. 26. № 1. С. 58–64.

23. Могуча Г. С. Сучасні тренди фінансово-господарської діяльності комунальних підприємств. Методологічні проблеми фінансової теорії та практики : зб. наук. праць. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. Вип. 3. С. 180–185.

24. Нагорна О. В. Система фінансового забезпечення підприємств житлово-комунального господарства. *Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки»*. URL: <http://global-national.ua/9-2023/136.pdf>.

25. Панасенко І. О. Особливості функціонування та розвитку житлово-комунального господарства в Україні. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/ebook/db/2012-2/doc/1/11.pdf>.

26. Педченко Н. С., Кімуржий М. І. Адаптація зарубіжного досвіду управління потенціалом розвитку підприємств житлово-комунального сектора до української практики. *Бізнес Інформ*. 2018. № 6. С. 59–68.

27. Податковий кодекс України, редакція від 10.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

28. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 09.11.2017 № 2189-VIII. Дата оновлення: 01.05.2021. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19>.

29. Про правовий режим воєнного стану : Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст. 250). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

30. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 Київ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text>. (дата звернення: 01.12.2024).

31. Про державну допомогу суб'єктам господарювання : Закон України, від 10.07.2022, № 2313-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text> (дата звернення: 05.12.2024).

32. Про житлово-комунальні послуги : Закон України, від 09.07.2023, № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text> (дата звернення: 01.12.2024).

33. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України, від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/z970280> (дата звернення: 01.12.2024).

34. Про публічні закупівлі : Закон України від 10.09.2022, № 2526-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 03.12.2024).

35. Про правовий режим воєнного стану : Закон України, (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст. 250). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 28.11.2024).

36. Прохоров Б.Р. Як подолати неефективність комунальних підприємств? Центр економічної стратегії. Київ, 2020. 50 с. URL: <https://ces.org.ua>.

37. Сердюков К. Г. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 627–631.

38. Смолінська Н. В., Сокіл В.І. Напрями удосконалення діяльності житлово-комунальних підприємств. *Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 3.

39. Тульчинська С. О., Бершадська І. І. Напрями удосконалення управління прибутком на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2018. Вип. 5. С. 67–73.

40. Тульчинська С. О., Солосіч О. С. Актуальні проблеми підвищення прибутковості комунальних підприємств як фактору економічної безпеки. *Агросвіт* № 22, 2019. С. 54–59.

41. Чорній Б. П., Тульчинська С. О., Салоїд С.В. Механізм оцінювання залучення інвестиційних ресурсів як засіб забезпечення економічної безпеки промислових підприємств : монографія. Київ, 2018. 170 с.

42. Шлапко Т. А., Балацький Є. О., Зеленюк-Джунь Л. В. Аналіз проблем житлово-комунального господарства в умовах економічної кризи. *Актуальні проблеми економіки*. 2020. № 7. С. 120–126.